

Marek Edelman (01.01.1919–02.10.2009)

lekarz kardiolog, ostatni dowódca powstania w getcie warszawskim, uczestnik powstania warszawskiego, członek Bundu, kawaler Orderu Orła Białego

Marek Edelman

01.01.1919/1922
– 02.10.2009

ME
Muzeum Getta
Warszawskiego

Przyjęto, że urodził się 1. stycznia 1919 r. w Homlu. Jego rodzice, Feliks i Cecylia (z domu Percowska), byli związani ze środowiskiem socjalistów oraz partią Bund. Po śmierci ojca pod koniec lat 20. XX w. rodzina przeniosła się do Warszawy, gdzie Felicja sprawowała funkcję sekretarza kobiecej organizacji działającej przy Bundzie – JAF (Jidisze Arbeter Froj, jid. Żydowska Kobieta Pracująca). Jej syn należał do Socjalistischer Kinder Farband, dziecięcej organizacji afiliowanej przez tę samą partię. Straciwszy matkę w 1934 r., młody Edelman trafił pod skrzydła jej partyjnych towarzyszy, co ukształtowało jego postawę i system wartości na całe życie.

W 1939 r. zdał maturę i dołączył do Związku Młodzieży Cukunft, a następnie do Bundu. Po wybuchu II wojny światowej ruszył z przyjaciółmi na wschód, lecz jeszcze przed Brześciem Edelman zawrócił do stolicy. Był zaangażowany w konspirację; zajmował

się redakcją podziemnej prasy Cukunftu. Zatrudnił się jako goniec w Szpitalu Bersohnów i Baumanów. Posiadanie przepustki uprawniającej do opuszczania getta – na potrzeby przenoszenia próbek krwi i kart chorobowych stacji do Urzędu Higieny przy ul. Nowogrodzkiej – umożliwiało mu przekazywanie wiadomości za mur oraz kontakt z bundowcami ukrywającymi się po tzw. aryjskiej stronie. Sam nigdy nie zdecydował się na ukrycie.

Latem 1942 r. był jednym z współzałożycieli Żydowskiej Organizacji Bojowej. Podczas powstania w getcie warszawskim dowodził pięcioma grupami bojowymi ŻOB na terenie tzw. szopu szczotkarzy w rejonie ulic Świętojerskiej, Bonifraterskiej, Franciszkańskiej i Wałowej. Po śmierci Mordechaja Anielewicza został ostatnim komendantem powstania z ramienia ŻOB. Edelman wraz z grupą powstańców przedostał się kanałami na „stronę aryjską” przez właz przy ul. Prostej, skąd przerzucono ich ciężarówką do Łomiańskich lasów. Walczył w Powstaniu Warszawskim w szeregach Armii Ludowej, dowodząc plutonem ŻOB na Starym Mieście i Żoliborzu.

Po wojnie zamieszkał w Łodzi i podjął studia medyczne. W 1945 r. nakładem Centralnego Komitetu Bundu wydano jego relację pt. „Getto walczy”. Po zakończeniu studiów w 1951 r. rozpoczął specjalizację w zakresie kardiologii pod kierunkiem prof. Jana Molla w Klinice Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Łodzi. Wspólnie opracowali metodę przeprowadzania operacji kardiologicznych w stanie rozległego zawału. Wskutek antysemitki 1968 r. Edelman stracił pracę, a jego habilitacja została odrzucona. Pomimo to nie opuścił kraju; nawet, gdy zrobiła to jego żona, Anna Margolis razem z dwójką dzieci, Aleksandrem i Anną. Dzięki interwencji ówczesnego premiera Józefa Cyrankiewicza dostał pracę jako lekarz na Oddziale Kardiochirurgii Wojskowej Akademii Medycznej. W tym czasie opracował rewolucyjną metodę leczenia schorzeń sercowych polegającą na połączeniu krążenia żylnego z tętnicznym. Od 1972 był związany ze Szpitalem im. Mikołaja Pirogowa w Łodzi jako ordynator Oddziału Intensywnej Terapii.

W połowie lat 70. zaangażował się w działalność opozycyjną. W styczniu 1976 r. był jednym z sygnatariuszy Listu 101 do Sejmu PRL przeciwko zmianom konstytucji. Działał w Komitecie Obrony Robotników i NSZZ „Solidarność”. Po wprowadzeniu stanu wojennego był internowany. Uczestniczył w Obradach Okrągłego Stołu w podzespolu ds. służby zdrowia i przewodniczył Komisji ds. Mniejszości Narodowych. W latach 1989-93 był posłem na Sejm, działając w Unii Demokratycznej i Unii Wolności. W 1993 r. ponad siedemdziesięcioletni Edelman udał się z konwojem pomocy humanitarnej do oblężonego Sarajewa, a w 1999 r. wystosował apel o rozpoczęcie interwencji NATO w Kosowie w obronie represjonowanych Albańczyków. Ostatnie lata życia spędził w Warszawie, gdzie zmarł 2 października 2009 r. Pochowany został na cmentarzu żydowskim przy ul. Okopowej, obok swych dawnych towarzyszy z Bundu.

Data publikacji: 2021-10-01

Data wydruku: 2021-10-23 06:48

Źródło: <http://1943.pl/arttykul/marek-edelman/>